

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

PHENOMENOLOGY OF THE CULTURAL APPROACH TO THE INTEGRATED TEACHING OF THE PROFESSIONAL ORIENTED ENGLISH OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

У статті проаналізовано проблему культурологічного підходу до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. Автором визначено основні феномени культурологічного підходу до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. У дослідженні проаналізовано наукові публікації та погляди вчених щодо визначення термінів «культура», «педагогічна культура», «культура мови» і «культура мовлення», «культурологічний підхід», подано їх тлумачення за словниковими психолого-педагогічними джерелами. Розкрито розуміння культурологічного підходу представниками психолого-педагогічного напрямку та сформульовано основні функції культурологічного підходу до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. У публікації подано аналіз структури феномена «культура» згідно якого ядро культури складають традиційні ідеї, цінності, що визначають свідомість і поведінку людини у всіх сферах життя і конкретизуються в нормах. Таке розуміння структури культури вказує на основний шлях долучення до цінностей – виховання та освіта. З урахуванням логіки визначеного дослідження звернули увагу на термін «культурологія» як гуманітарної науки, визначення її предмету та основних завдань (аналіз культури як системи культурних феноменів; виявлення ментального змісту культури; дослідження типології культури тощо). Зроблено аналіз досліджень культурологічного підходу в педагогіці та його реалізації у вищій школі, яка характеризується такими показниками: звернення освітнього процесу до особистості студента як основного предмета освіти; організація навчання не як сукупності заходів, а як цілісної системи взаємодії викладача і студента; здійснення освіти в контексті світової і національної культури; підтримка індивідуальності, розвиток суб'єктивних властивостей студентів; істотне підвищення педагогічної культури викладачів.

Ключові слова: інтегроване навчання, культурологічний підхід, професійно-спрямована англійської мови, соціальний працівник, вища освіта.

The article analyzes the problem of the cultural approach to the integrated teaching of professionally oriented English language of future social workers in institutions of higher education. The author defined the main concepts of the cultural approach to the integrated teaching of professionally oriented English language of future social workers in the process of professional training.

The study analyzed scientific publications and the views of scientists regarding the definition of the terms «culture», «pedagogical culture», «language culture» and «speech culture», «cultural approach», and provided their interpretation according to psychological and pedagogical sources. The understanding of the cultural approach by representatives of the psychological-pedagogical direction was revealed, and the main principles of the cultural approach to the integrated teaching of professionally oriented English language of future social workers in the process of professional training were formulated. The publication presents an analysis of the structure of the «culture» phenomenon, according to which the core of culture consists of traditional ideas, values that determine human consciousness and behavior in all spheres of life and are specified in norms. Such understanding of the structure of culture points to the main way of joining values – upbringing and education. Taking into account the logic of the specified research, attention to the term «cultural studies», the definition of its subject and main tasks is paid (analysis of culture as a system of cultural phenomena; identification of the mental content of culture; research on the typology of culture, etc.). An analysis of studies of the cultural approach in pedagogy and its implementation in higher education is characterized by the following indicators: addressing the educational process to the personality of the student as the main subject of education; the organization of training not as a set of activities, but as an integral system of teacher-student interaction; implementation of education in the context of world and national culture; support of individuality, development of subjective properties of students; significant improvement of the pedagogical culture of teachers.

Key words: integrated teaching, cultural approach, professional oriented English language, social worker, higher education.

УДК 378:37.091.12
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.2>

Мулик К.О.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри західних і східних мов
та методики їх навчання
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Реформування мовної освіти в Україні базується на Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти згідно яких вивчення іноземної мови передбачає ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається. Отже, постає питання щодо пошуків оптимальних підходів до вивчення англійської мови

у вищій школі, що визначає потребу вивчення специфіки культурологічного підходу в рамках означеного дослідження. Культурологічний підхід до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників уможливорює усвідомлення студентами цінності, як української так і англійської мов,

знайомить з етнічною культурою країни, мова якої вивчається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичними засадами дослідження питання культурологічного підходу стали психолого-педагогічні праці вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячені загальнотеоретичним основам педагогічної культури (Сухомлинський В., Савченко О., Пальшкова І., Гриньова В., Плиска Ю); ідеї діалогу культур (Тайлор Е., Бахтін М, Біблер В., Глотов М. та ін.); лінгвокультурології (Верещагін О., Потебня О., Бондаревська Е., Настенко Л. та ін.); міжкультурної комунікації (Іванова І., Єлізарова Г., Хол Е., Плужник І. та ін.). Більш детально погляди науковців розкрито при визначенні основних понять пов'язаних з культурологічним підходом.

Мета статті вимагає висвітлення невирішених досі завдань, а саме визначення основних феноменів пов'язаних з культурологічним підходом до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Звернімося до феноменів «культура», «культурологія» «педагогічна культура». Етимологічно термін «культура» походить від латинського слова «сикига» – виховання, освіта, розвиток і визначається як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності [1 с. 182]; зустрічається визначення культури дещо ширше – комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування; в джерелах з культурології є і більш соціально-орієнтовані визначення, наприклад: культура – це сфера духовної, ціннісної, комунікативної організації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і націй в цілому.

Від другої половини XVIII століття термін «культура» став широко використовуватися в європейській філософії та історичній науці. Існувало кілька напрямів дослідження феномена культура. Згідно першого – культура поставала як процес розвитку людського розуму і розумних форм життя, як історичний розвиток людської духовності, тобто як еволюція моральної, естетичної, релігійної, філософської, наукової, правової та політичної свідомості, що забезпечує прогрес людства (І. Кант, Ф. Шеллінг, Г. Гегель, Ф. Шиллер, Ф. Шлегель, Г. Лессінг та інші). Другий напрям акцентував увагу не на поступовому історичному розвитку культури,

а на її особливостях, розглядаючи різні культури як автономні системи цінностей та ідей, що визначають тип соціальної організації (Г. Ріккерт, Е. Касирер, М. Вебер).

Розглядаючи можливість застосування культурологічного підходу в рамках означеного дослідження, звернімося до сучасних класифікацій культури, як от:

- культура як норма, Цей підхід вперше обґрунтував Е. Тайлор, який відзначав, що культура складається із знань, вірувань, законів, звичаїв, засвоєних людиною як членом суспільства, тобто культура виступає як нормативна система регулювання суспільних відносин;

- культура як традиція. Культура є історичною пам'яткою народу. М. Мід визначала культуру як єдність усіх форм традиційної поведінки і виділила три основні типи обміну знань між дорослими та дітьми: постфігуративний – передання знань від дорослих до дітей; конфігуративний – отримання дітьми та дорослими знань переважно від однолітків; префігуративний – передача знань від дітей до дорослих.

- культура як інструмент перетворення людини і суспільства. Вчені, які розвивають цю ідею, розглядають культуру в контексті її здатності впливати на розвиток суспільства. Цю позицію підтримували іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет, який виокремив поняття «масова культура».

Звернімося до поглядів учених психолого-педагогічної сфери освіти щодо поняття «культура», «культурологічний підхід».

Савченко О. визначає культуру як сукупність матеріальних та духовних цінностей, як специфічний спосіб людської діяльності, як процес творчої самореалізації сутнісних сил особистості вчителя. Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутнього вчителя з позиції культурологічного підходу, «культура» подається через її аналіз на ціннісному (аксіологічному), системноцілісному та особистісно-діяльнісному рівнях [2, с. 146].

У дослідженні з питання культури вчителя Плиска Ю. доводить тезу про стійкий термінологічний зв'язок понять «культура» та «культура особистості», про співпрацю людини та культури та їх взаємний вплив. У дисертації авторам сформульовано визначення особистісної педагогічної культури вчителя «як стійкої сукупності культурних знань, морально-духовних якостей і цінностей, власної участі в культурі та особистісної культури, що формуються в результаті інтеріоризації загальнокультурного й педагогічного досвіду людства у власну фахову діяльність» [3].

Також, важливе питання, що задає логіку культурологічного підходу в дослідженні – це структура культури. Центральним, системостворювальним елементом культури є цінності, що визначають свідомість і поведінку людини у всіх сферах життя

і конкретизуються в нормах. Таке розуміння структури культури вказує на основний шлях долучення до цінностей – виховання та освіта. Означене розуміння структури культури викликає питання щодо джерел її пізнання. Якщо джерелами матеріальної культури можуть бути культурні об'єкти (будівлі, предмети тощо), то духовна культура постає, в основному, у формі тексту, тому одним з головних елементів культури є мова, а саме текст

У спеціальній педагогічній літературі вперше поняття «педагогічна культура» згадується в роботах В. Сухомлинського, який визначав її як індивідуальну, особистісну характеристику, пов'язану як і з викладацькою, так і з виховною діяльністю.

У сучасній педагогічній науці немає загальноприйнятого визначення «педагогічної культури». Різні автори розуміють педагогічну культуру як:

- високий рівень розвитку і вдосконалення всіх компонентів педагогічної діяльності і педагогічних здібностей;

- складник загальнолюдської культури, в якій найбільш повно відзеркалюються духовні і матеріальні цінності освіти і виховання, а також засоби творчої педагогічної діяльності, необхідні для здійснення освітньо-виховних процесів;

- інтегральна якість особистості вчителя, що проєктує його загальну культуру у сферу професії, синтез високого професіоналізму і внутрішніх властивостей педагога, володіння методикою викладання, наявність культуротворчих здібностей.

Пальшкова І. визначає поняття «педагогічна культура» і «професійна культура» як єдиний феномен, а саме як «професійно-педагогічна культура». На думку вченої «професійно-педагогічна культура» – це особливий різновид педагогічної культури суспільства, в якому сконцентровано досвід спеціальної суспільної практики, організації навчання і виховання підростаючого покоління у закладах освіти для задоволення конкретних потреб певного суспільства, способів реалізації такої освітньо-педагогічної діяльності, соціальних вимог [4, с. 39].

Розглянемо поняття «культура мови» і «культура мовлення». «Культура мови» тлумачиться як дотримання усталених норм вимови, слово- та формовживання й побудови фраз. Основи культури мови закладаються в сім'ї, в дошкільному віці, однак систематичне, організоване навчання мови починається в школі; «культура моовлення» – це дотримання сталих мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, невимушене, цілеспрямоване, майстерне вживання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування [1, с. 182].

Звернення в дослідженні до культурологічного підходу вимагає з'ясування поняття «культурологія».

«Культурологія» – гуманітарна наука, що вивчає внутрішні закономірності та структуру культури в її конкретно-історичних та регіонально-локальних

проявах; конкретні цінності, певні результати культурної діяльності у динаміці, форми зв'язку та механізми трансляції культурного досвіду [5, с. 317]. На думку Т. Гриценка, культурологія – це особлива галузь гуманітарного знання, що синтезує у собі філософські, історичні, антропологічні, етнографічні, соціологічні та інші дослідження культури, тобто специфічний спосіб життєдіяльності людини, головним змістом якої є гуманізація природи й суспільства.

Культурологічний підхід, крім ключових понять, таких як культура, цінності, традиції, містить таке поняття як «культурний шок». Американський антрополог Ф. Бок стверджував, що культура в найширшому сенсі слова – це те, через що ти стаєш чужинцем, коли залишаєш свій будинок. Перебуваючи в чужому суспільстві, ти будеш зазнавати труднощів, відчуття безпорадності і дезорієнтованості, що можна назвати культурним шоком. Причина культурного шоку закладена в протистоянні старих і нових культурних норм, «своїх» і «чужих» цінностей і традицій.

Реалізація культурологічного підходу у вищій школі характеризується такими показниками: звернення освітнього процесу до особистості студента як основного предмета освіти; організація навчання не як сукупності заходів, а як цілісної системи взаємодії викладача і студента; здійснення освіти в контексті світової і національної культури; підтримка індивідуальності, розвиток суб'єктивних властивостей студентів; істотне підвищення педагогічної культури викладачів. Культурологічна освітня парадигма орієнтує не на знання, а на освоєння елементів культури.

Потреба у застосуванні культурологічного підходу до вивчення іноземної мови, удосконалення цього процесу і підвищення рівня його якості виникла у зв'язку з процесами глобалізації та потребою формування сприятливих умов для особистісного розвитку людини, її соціалізації у середовищі, якому притаманна наявність представників різних націй та культур. Згідно Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти, а також враховуючи культурологічний підхід до вивчення іноземної мови, можна дійти висновку, що людина, яка бажає оволодіти іноземною мовою, зобов'язана вивчати культуру народу – носія цієї мови, щоб вільно орієнтуватися в реаліях, притаманних людям, які належать до певної мовної групи.

Культурологічний підхід має істотне значення для визначення шляхів інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників. По-перше, він концентрує увагу на ціннісно-орієнтаційному змісті культурологічної освіти, сприяє формуванню глобального мислення студентів та створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності. По-друге, культурологічний підхід

дозволяє звернутися до проблем відбору культурологічного матеріалу, його структурування і розробки технології експертної оцінки культурологічного наповнення освітньої літератури.

Необхідно також додати, що інтегроване навчання професійно-спрямованої англійської мови та водночас ознайомлення з культурою Великобританії підвищує освітній потенціал дисципліни та сприяє формуванню позитивної мотивації: насамперед комунікативної мотивації, яка визначається на основі потреб у спілкуванні; лінгво-пізнавальної, заснованої на прагненні студентів до засвоєння мовних та країнознавчих явищ; професійно-спрямованої, що базується на отриманні професійних знань студентами засобами англійської мови.

Висновки і перспективи. Підсумуємо, що на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень, вважаємо, що впровадження культурологічного підходу у процес інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників сприятиме активізації професійно-спрямованої англомовної діяльності студентів, підвищить освітній потенціал дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та буде сприяти формуванню позитивної мотивації а також інтенсифікації процесу навчання англійської мови. Згідно з метою визначено основні феномени пов'язані з культурологічним підходом до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних

працівників: «культура», «педагогічна культура», «культура мови» і «культура мовлення», «культурологічний підхід», подано їх тлумачення за словниковими психолого-педагогічними джерелами. Вважаємо доцільним продовжувати дослідження ефективності культурологічного підходу до інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників, а саме визначити основні компоненти культурологічного підходу та розкрити їхню сутність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Савченко О.П. Культурологічний підхід до підготовки майбутніх учителів. Наука і освіта. 2012. № 8. С. 146–148.
3. Плиска Ю.С. Тенденції розвитку особистісної педагогічної культури вчителя в Україні і Польщі: порівняльний аналіз : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Національний університет «Острозька академія», Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир. 2018.
4. Пальшкова І.О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 192 с.
5. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-е вид. і доп. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.